

ADATVÉDELMI BIZTOSOK NEMZETKÖZI KONFERENCIÁJA

A személyes adatok védelmének kompetencia keretrendszere diákok számára

Segédlet pedagógusok részére

2016 október

A személyes adatok védelmének kompetencia keretrendszerére diákok számára

Segédlet pedagógusok részére

Bevezetés és köszönetnyilvánítás

Miért egy nemzetközi keret az adatvédelmi képzéshez?

A digitális korban a felelős, etikus és polgári gondolkodású oktatás az új technológiák alkalmazása során prioritásnak tekintendő, különösen az iskolás fiatalok számára.

A digitális oktatás egyik legfontosabb eleme a magánszféra és a személyes adatok védelmének kiemelése. A digitális oktatásban a pedagógusoknak kulcsszerepet kell játszaniuk.

A kritikus tudás elsajátítása és a digitális jogok és felelősségek megértése, a fiatalok személyes adatok használatára vonatkozó kritikai gondolkodásának fejlesztése, a kockázatok tudatosítása, a digitális környezetben való magabiztos navigálás tanítása, a mindenkit megillető jogok ismerete és tiszteletben tartása – ezeket a célokat kell elérni.

A pedagógusok segítése érdekében az adatvédelmi hatóságok – szakértelmüknél fogva – szükségesnek tartották egy a diákok számára készült, hivatalos iskolai programok és pedagógusok képzése során használható, kifejezetten adatvédelemmel kapcsolatos oktatási keret kidolgozását.

Bár természetesen adaptálható konkrét oktatási célokra, jogszabályokra és adatvédelmi megközelítésekre az egyes országokra vonatkozóan, a keretrendszert kifejezetten úgy alkották meg, hogy nemzetközi vonatkozású legyen.

Miért? Mert ez egy olyan fontos kérdés, amely minden országot ugyanúgy érint. Mert célja, hogy megteremtse **a személyes adatok védelmére vonatkozó konkrét és operatív kompetenciák közös alapját**, amelyet mindenki használhat. És mert az a célja, hogy az oktatással, mint egészszel foglalkozzon.

Az Adatvédelmi Biztosok 38. Nemzetközi Konferenciája 2016 októberében ezért fogadta el ezt a keretrendszert, amely a CNIL által koordinált Nemzetközi Digitális Oktatási Munkacsoport kezdeményezése alapján jött létre.¹

A keretrendszeréről

Jelen elvgyűjtemény célja, hogy a diákok megszerezzék a személyes adatok védelmére vonatkozó konkrét és operatív kompetenciák közös alapjában meghatározott ismereteket, kompetenciákat és készségeket.

Az itt bemutatott keretrendszernek kilenc **alapvető elve** van; ezek ismerete és megértése prioritás.

Minden elvnél általános kompetencia-blokkok kerülnek azonosításra. Ezek egymásra épülése és egymáshoz való kapcsolódása tematikus progressziót eredményez. Akár a dokumentumban javasolt előrehaladást követve, akár modulokra bontva, ezek mindenképp hasznosak lesznek a pedagógusok számára.

Minden egyes elvet az **ismeretek** és **készségek** szempontjából elemeztünk, azzal, hogy a szerzett ismeretek és készségek alapján a diák képes-e kijelenteni, hogy „*Tudom*” és/vagy „*Meg tudom csinálni*.” Ezeket a leírásokat, valamint az „ismeret” és a „készség” kifejezések definícióját az ehhez a dokumentumhoz csatolt fogalom-meghatározás tartalmazza.

A konkrét ismeretek és készségek közös alapjában való egyetértés az első lépés a személyes adatok és a magánszféra védelmével kapcsolatos oktatás terjesztése és népszerűsítése felé.

A digitális oktatás sikeressége azonban más körülményektől is függ, mégpedig attól, hogy:

¹ Nyilatkozat az adatvédelmi oktatás nemzetközi kompetencia keretrendszerének elfogadásáról, 2016. október 18.

- a pedagógusok hogyan alkalmazzák ezeket az elveket tantermi környezetben;
- mennyire sikerül a **korcsoportnak megfelelő** ismereteket és készségeket beazonosítani;
- a szakemberek és diákjaik számára mennyire hozzáférhetőek a **képzések**.

További információ: digitaleducation@icdppc.org

Köszönet a közreműködőknek:

Ezt a keretrendszert a francia adatvédelmi hatóság, a CNIL alkotta meg a Nemzetközi Digitális Oktatási Csoport hatóságainak felbecsülhetetlen segítségével, valamint az Európa Tanács képzési szakembereinek és szakértőinek hozzáértő tanácsainak figyelembe vételével.

Tartalomjegyzék

Bevezetés és köszönetnyilvánítás.....	4
Tartalomjegyzék.....	6
[1/9] Személyes adatok.....	7
[2/9] Magánszféra, polgári szabadságjogok és a személyes adatok védelme.....	8
[3/9] A digitális környezet megértése – technikai szempontok.....	9
[4/9] A digitális környezet megértése – gazdasági szempontok.....	10
[5/9] A személyes adatokkal kapcsolatos szabályozások és jogszabályok megértése.....	11
[6/9] A személyes adatokkal kapcsolatos szabályozások megértése: Az információk felhasználásának ellenőrzése.....	12
[7/9] Adataim kezelése: Hogyan tudom gyakorolni a jogaimat.....	13
[8/9] Adataim kezelése: Hogyan tudom magam megvédeni online.....	14
[9/9] A digitális világ: Digitális polgárrá válás.....	15
Szójegyzék (készülőben).....	16

[1/9] Személyes adatok

Cél: A **személyes adat** fogalmának megértése elengedhetetlen. Ismertetjük a **pszeudonimitás**, a **maszkolás** és a **metaadat** fogalmát. A diákok azt is megtanulják, hogy a magánélet intimitásából kifolyólag és/vagy mert hátrányos megkülönböztetés forrásai lehetnek vagy kiskorúakra vonatkoznak, **bizonyos személyes adatok különösen szenzitívnek tekinthetők**. Végezetül ismertetjük az adatgyűjtés és adatfeldolgozás fogalmát, amelyek szükségesek a személyes adat fogalmának megértéséhez.

Szerzett ISMERETEK

- ▶ Érttem, hogy mit takar **személyes adat**, mint az egyénre vonatkozó adat fogalma, akár nyilvánosságra hozták, akár nem.
- ▶ Ismerem és értem a **pszeudonimitás** és a **maszkolás** fogalmát.
- ▶ Tudom, hogy **attól függően, hogy hogyan dolgozzák fel** őket, az adatok lehetővé teszik a személyek azonosítását.
- ▶ Tudom, hogy néhány **műszaki adat** is segíthet az egyének azonosításában; hogy a keresett dokumentumokba és képekbe beágyazott **metaadatok** leírják azok tartalmát, és hogy az online tevékenység **nyomot** hagyhat (sütik, böngészési előzmények, stb.), amely tartalmazhat személyes adatokat is.
- ▶ Tudom, hogy vannak olyan adatok, amelyek az **országok szerint különösen szenzitívnek tekinthetők**, és amelyek például **kiskorúakra, emberek származására, politikai és/vagy vallási nézeteire vagy hovatartozására, biometrikus vagy genetikai profiljára, egészségi állapotára és/vagy szexuális életére** vonatkozó információkat tartalmaznak.

Szerzett KÉSZSÉGEK

- ▶ Tudok példákat hozni és olyan személyes adatokra, amelyek közvetlenül azonosítják az egyéneket (pl. családi állapot, fotó egy diákról az osztályban, stb.) és műszaki adatokra, amelyek nyomon követhetik az emberek tevékenységeit (pl. sütik, helymeghatározási adatok, stb.), és fel tudom ismerni ezeket.
- ▶ Tudok példákat hozni a szenzitív személyes adatokra (pl. egészségi állapot, genetikai profil, szexuális élet, stb.).

[2/9] Magánszféra, polgári szabadságjogok és a személyes adatok védelme

Cél: A személyes adatok védelméhez való jogot **emberi jogok, a polgári szabadságjogok, a demokratikus értékek és az állampolgári jogok és kötelességek** alapozták meg. Fontos biztosítéka a **magánélet tiszteletben tartásának** is.

Szerzett ISMERETEK

- ▶ Tudom, hogy mik azok az emberi jogok és a polgári szabadságjogok, és fel tudom ezeket sorolni.
- ▶ Tudom, hogy ezek az elvek és demokratikus értékek ugyanúgy gyakorolhatók a valós és a virtuális világban.
- ▶ Értem a magánélet és a magánélet védelméhez való jog fogalmát és megértem ezek elismerésének és védelmének szükségességét.
- ▶ Megértem, hogy tetteim kihathatnak mások magánéletére.
- ▶ Megértem, hogy a magánszféra védelme nem csak az emberek magánéletéről szól, hanem nyilvános terekkel, különösen az internettel összefüggésben is lehet alkalmazható.

Szerzett KÉSZSÉGEK

- ▶ Tudok példákat hozni magánszférát érintő helyzetekre (pl. orvosi konzultáció, szülők válása, stb.).
- ▶ Meg tudom ítélni, hogy milyen információt szabad és nem szabad megosztanom magamról és másokról (pl. lakcímemet, egy rokon betegségét, stb.).
- ▶ Tudok példákat hozni olyan helyzetekre, amikor a digitális média segítette, és/vagy *éppen ellenkezőleg*, korlátozta a polgári szabadságjogok érvényesülését.

[3/9] A digitális környezet megértése – technikai szempontok

Cél: Magánélete védelme érdekében a diáknak meg kell értenie a digitális környezetet és képesnek kell lennie önállóan eligazodni benne. Ehhez meg kell értenie a kitelepítéseket támogató **információs rendszerek hardveres és technikai infrastruktúráját**.

Szerzett ISMERETEK

- ▶ Tudom mi a különbség a hardver, a szoftver és az alkalmazások között. Tudom, hogy a **szoftverek és hardverek** hogyan alkotnak számítógépes rendszert.
- ▶ Tudom, hogy mi az **internet** és milyen **szolgáltatásai** vannak (közösségi hálók, mobil alkalmazások, felhő, stb.).
- ▶ Értem a digitális tér struktúráját (fizikai hálózatok, böngésző, IP-címek és URL-ek, keresőmotorok, stb.).
- ▶ Tisztában vagyok az információs **architektúra**, valamint az információ **gyűjtésének, rendszerezésének és feldolgozásának** fogalmával.
- ▶ Ismerem a kulcsfontosságú **informatikai kockázatokat**. Tudom, hogy a **digitális biztonság** mit foglal magába, és értem a digitális környezet fizikai és logikai biztonságának szükségességét.

Szerzett KÉSZSÉGEK

- ▶ Felmérem a biztonsággal kapcsolatos gyakorlataimat és fejlesztem az ezzel kapcsolatos **probléma-megoldási** és **tanulási** képességemet (felhasználói közösségek és fórumok, oktatóanyagok, stb.).
- ▶ Felismerem a meghibásodásokat és a jól bejáratott módszerekkel meg tudok oldani egyszerű problémákat. Szükség esetén tudom, hogyan keressek megoldást online, különösen, amikor digitális környezetem biztonságának szavatolásáról van szó.

[4/9] A digitális környezet megértése – gazdasági szempontok

Cél: A digitális környezet megértéséhez az abban való önálló eligazodáshoz az kell, hogy a digitális környezetre **ökoszisztémaként** tekintsünk, és **megértsük ennek logikáját**. Ez az alábbi ismereteket és kompetenciákat érinti: a személyes adatok gazdasági **értéke**, kulcsszereplők és szolgáltatások, valamint gazdasági modellek.

Szerzett ISMERETEK

- ▶ Tudom, hogy kik a digitális gazdaság kulcsszereplői (pl. internetszolgáltatók, fejlesztők, kurátorok, stb.).
- ▶ Értem a **felhasználói profilalkotás** céljából a termékek értékesítésére és **ingyenes szolgáltatások** ajánlására használt rendszereket (törzsvásárlói kártyák, célzott hirdetések sütiken keresztül, felhasználói fiókok létrehozása, hírlevelekre való feliratkozás, stb.).
- ▶ Értem, hogy a legtöbb ilyen ajánlat és szolgáltatás személyes adatok gyűjtésével és felhasználásával, valamint az információk adatbázisban való tárolásával jár.
- ▶ Tudom, hogy milyen **adatok** gyűjtenek és tárolnak az internet, a közösségi hálók, vagy egy szolgáltatás használata során.

Szerzett KÉSZSÉGEK

- ▶ Tudok példákat hozni arra, hogy feltehetően milyen technikai adatokat gyűjtenek, amikor online vagyok (pl. a böngésző típusa, kontaktlisták, helymeghatározási adatok, privát üzenetek, stb.).
- ▶ Bármelyik weboldalon megtalálom a személyes adataim **felhasználásáról szóló tájékoztatót** (felhasználási feltételek, jogi nyilatkozat, adatkezelési tájékoztató, stb.).
- ▶ Tudok példákat hozni olyan digitális szolgáltatásokra, amelyek gazdasági modellje magában foglalja – vagy nem foglalja magában – a személyes adatok gyűjtését.

[5/9] A személyes adatokkal kapcsolatos szabályozások és jogszabályok megértése

Cél: Ez a kompetencia elv az **adattvédelmi rendszerekre és intézményekre** – a *szabályozási elvekre*, az alkalmazandó joganyagokra és az adattvédelmi hatóságokra – vonatkozó ismereteket fedi le. A diák megtanulja, hogy **a személyes adatokat számos országban védik törvények és szabályozások**, ami azt jelenti, hogy egyének vagy szervezetek nem használhatják azokat korlátok nélkül.

Szerzett ISMERETEK

- ▶ Tudom, hogy a személyes adatokat nem használhatják bármilyen célból, és hogy léteznek ezzel kapcsolatos szabályozások.
- ▶ Ismerem és értem **az adattvédelemmel kapcsolatos legfontosabb szabályokat:**
 - ▶ Személyes adatokat csak meghatározott célból lehet feldolgozni és felhasználni, és ennek összhangban kell lennie e kérdéses tevékenységgel (pl. visszavonhatatlanság, arányosság).
 - ▶ Néhány országban meghatározott módon szabályozhatják a különösen szenzitív adatokat (pl. kiskorúak, származás).
 - ▶ A személyes adatokat nem szabad a szükségesnél hosszabb ideig megőrizni, és archiválni vagy törölni kell azokat, amennyiben ezt az adott ország adattvédelmi törvényei lehetővé teszik (megőrzési idő).
 - ▶ Az embereket jogok illetik meg személyes adataikkal kapcsolatban (pl. hozzáférés, helyesbítés, megtagadás, hozzájárulás).
 - ▶ A személyes adatokat az adattvédelmi feltételeknek megfelelően gyűjtik, dolgozzák fel és használják fel.
- ▶ Tudom, hogy személyes adatokat gyűjtő és feldolgozó vagy felhasználó közigazgatási és magánszervezeteknek be kell tartaniuk ezeket a szabályokat, és hogy a jogszabályok megsértése esetén **szankciók** alkalmazhatóak velük szemben.
- ▶ Tudom, hogy vannak **adattvédelmi hatóságok**, ismerem a szerepüket és hatáskörüket.
- ▶ Tudom, hogy az adatgyűjtés alanyait **tájékoztatni kell** jogaikról, valamint arról, hogy személyes adataikat mire használják fel és kivel oszthatják meg.

Szerzett KÉSZSÉGEK

- ▶ Tudok példákat hozni olyan digitális gyakorlatokra, amelyekről azt gondolom, hogy **megfelelnek** az adattvédelmi szabályozásoknak vagy **megsértik** azokat.
- ▶ Meg tudom nevezni hazám (vagy régióm) adattvédelmi hatóságát, vagy tudok példát hozni ilyenre, és tudok példákat hozni a hatóság intézkedéseire vagy döntéseire.

- ▶ Amennyiben hazámban van adatvédelmi hatóság, fel tudom vele venni a kapcsolatot tájékoztatás vagy tanács kérése céljából.

[6/9] A személyes adatokkal kapcsolatos szabályozások megértése: Az információk felhasználásának ellenőrzése

Cél: A diák megtanulja, hogy **személyes adatainak ellenőrzött felhasználása** szükséges és jogszerű a mindennapi felhasználás kontextusában (diákként, csapattagként, családtagként, stb.). Az, ahogyan a diák a digitális világban azonosítja vagy másokkal megismerteti magát, függhet az adott helyzettől és több vagy kevesebb információ felfedésével járhat. Ezt jelenti a „digitális identitások” kezelésének megtanulása. A diákok azt is megtanulják, hogy vannak jogaik és kötelességeik, különösen másokkal szemben.

Szerzett ISMERETEK

- ▶ Értem, hogy az adott helyzet és az információ végfelhasználásának függvényében miért és milyen célból szükséges vagy nem szükséges személyemre vonatkozó információkat megosztani.
- ▶ Ebből kifolyólag tudom, hogyan kell álneveket és több e-mail címet, fiókot és/vagy profilt létrehozni és használni, **attól függően, hogy mire szeretném használni őket.**
- ▶ Tudom, hogy folyamatosan figyelni kell, hogy mit mondanak rólam online (e-hírnév).
- ▶ Tudom, hogy a közzé tett posztjaim maguk után vonják az én felelősségemet, illetve szüleim / gyámjaim felelősségét is.

Szerzett KÉSZSÉGEK

- ▶ Figyelek, hogy csak olyan személyes adatokat osszak meg, amelyek feltétlenül szükségesek egy regisztráció során.
- ▶ Ki tudom magam fejezni az interneten az online tér (magán, nyilvános, iskolai, család, barátok, stb.) sajtosságait figyelembe véve.
- ▶ **Ügyelek arra, hogy mit teszek közzé az interneten,** függetlenül attól, hogy **álnéven** teszem vagy sem.
- ▶ Részt tudok venni online vitákban **másokat tiszteletben tartva:** nem isztok meg információt és fényképet harmadik félről az ő tudta nélkül, mert tudom, hogy ezzel árthatok magánéletüknek és jó hírnevüknek.
- ▶ Rendszeresen ellenőrzöm a közösségi hálókön a rólam szóló, mások által látható tartalmakat és információkat.

[7/9] Adataim kezelése: Hogyan tudom gyakorolni a jogaimat

Cél: Megtanuljuk, hogy a gyermekeknek/tinédzsereknek milyen lehetőségeik vannak, *amikor a személyes adatok gyűjtéséhez való hozzájárulásról vagy a hozzájárulás megtagadásáról van szó*, hogy – szükség esetén egy **felőtt beavatkozásával** (*)– **meg tudják védeni** magukat, és kezelni tudják azokat a helyzeteket, amikor a személyes adatok és a magánélet védelméhez való jogot, valamint a személy integritását sérelem éri.

(*) A felőtt és/vagy gyám beavatkozásának koncepciójánál a szerzők figyelembe veszik a nemzeti jogszabályok sajátosságait, a kínált szolgáltatásokat, a korcsoportot, a gyermek önállóságának fokát és az ismert gyakorlatokat.

Szerzett ISMERETEK

- ▶ Tudom, hogy bizonyos online szolgáltatások használatához **szükség van** az én hozzájárulásomra, vagy szüleim/gyámjaim hozzájárulására.
- ▶ Tudom, hogy vannak a **személyes adataimmal kapcsolatos jogaim (pl. hozzáférés, helyesbítés, elutasítás, beleegyezés, kivezetés, törlés)**, és hogy ezeket a jogokat gyakorolhatom, illetve a nevemben gyakorolhatják a kérdéses szolgáltatóval vagy probléma esetén az adatvédelmi hatósággal, a bírósággal, a releváns nemzeti vagy szubnacionális hatóságokkal. vagy érdekképviselői csoportokkal való kapcsolatfelvétel során.

Szerzett KÉSZSÉGEK

- ▶ Szükség esetén tudom, hogyan kell **elavult, pontatlan vagy hiányos** személyes adataimat frissíteni, vagy tudom ezt kérni.
- ▶ Tudom, hogyan kell személyes adataim törlését kérni az interneten keresztül.
- ▶ Tudom, hogyan kell ellenőrizni, hogy a kérdéses szolgáltató **gyűjtött és tárolt-e személyes adatokat** velem kapcsolatban. Szükség esetén ezt az információt be tudom a kérdéses szolgáltatótól és tudom, hogy további jogaimat hogyan gyakorolhatom – vagy nevemben hogyan gyakorolhatják – a szolgáltatóval szemben.
- ▶ Le tudok iratkozni egy szolgáltatásról és tudom törölni a fiókomat.

[8/9] Adataim kezelése: Hogyan tudom magam megvédeni online

Cél: Ez a kompetencia elv a **személyes adatok technikai védelmének és biztonságának szavatolása** érdekében alkalmazható megoldásokat fedi le. Ezek a megoldások az iskolával és az iskolai környezetekkel kapcsolatos kollektív keretrendszerbe **foglalt tanulási folyamatok** tárgyát képezik. A diákoknak meg kell tanulniuk, hogy hogyan azonosíthatják és hitelesíthetik magukat az interneten, hogyan engedélyezzék – vagy utasítsák el – személyes adataik gyűjtését és hogyan hozzanak létre fiókot és/vagy profilt az adtavédelmi szabályoknak megfelelően.

Szerzett ISMERETEK

- ▶ Tudom, hogy vannak **módszerek, amelyekkel meg tudom magam védeni online:** különösen tisztában vagyok azzal, hogy milyen módokon tudom magam **azonosítani és hitelesíteni**. Ismerem adattitkosítása megoldásokat is.
- ▶ Értem az online szolgáltatásokkal rokon szolgáltatások felhasználási feltételeit. (helymeghatározási adatok engedélyezése vagy elutasítása, alkalmazások névjegyzékemhez, fényképeimhez, stb. való hozzáféréseinek engedélyezése vagy elutasítása).
- ▶ Tudom kezelni az általam használt online alkalmazások és szolgáltatások beállításait.

Szerzett KÉSZSÉGEK

- ▶ Intézkedéseket teszek **személyes adataim védelme érdekében:** fiókjaimhoz és profiljaimhoz erős jelszavakat vagy jelmondatokat hozok létre és ezeket rendszeresen megváltoztatom; ellenőrzöm a dokumentumokat és fotókat, amelyeket megosztok az interneten, és ha szükséges, tudom törölni a metaadatokat; alkalmazok adatvédelmi megoldásokat.
- ▶ Tudom kezelni az általam használt fiókok, profilok és eszközök **biztonsági és adatvédelmi beállításait**, ezeket **rendszeresen ellenőrzöm és beállítom**.

[9/9] A digitális világ: Digitális polgárrá válás

Cél: A diákok elsajátítják azt a kritikai és etikai megközelítést, amellyel **magabiztosan, egyértelműen** és megfelelően el tudnak igazodni a digitális környezetben. Jogaik gyakorlása, digitális eszközök használata a személyes adatok védelmét tiszteletben tartásával, a magánszférára hatással lévő szolgáltatások azonosítása, mobilizálás: mind olyan tevékenységek, amelyek meghatározzák a saját adataiért felelős és mások adatait tiszteletben tartó digitális polgárt.

Szerzett ISMERETEK

- ▶ Össze tudom hasonlítani az információkat és **meg tudom ítélni, hogy megbízhatóak-e vagy nem.**
- ▶ Tudom **elemezni és kritikusan megítélni** a digitális média használatával kapcsolatos helyzeteket (pl. hamis információk és/vagy pletykát terjedése).
- ▶ Felismerem a nem megfelelő vagy illegális tartalmat és magatartást.
- ▶ Felismerem a **hírnévnek ártó** helyzeteket vagy az **internetes zaklatást.**

Szerzett KÉSZSÉGEK

- ▶ A fenti helyzetekben önállóan vagy egy felnőttön keresztül tudom **értesíteni a releváns hatóságokat és/vagy érdekképviselőket.**
- ▶ Elő tudom segíteni a pozitív irányba való fejlődést (a nem helyénvaló viselkedés bepanaszolása, magatartási kódexek kidolgozása, stb.)
- ▶ Meg tudom ítélni, hogy **az adott kontextusban helyénvaló-e** bizonyos információk közzététele, valamint tudom elemezni és meg tudom jósolni a megosztás lehetséges következményeit.

Szójegyzék (készülőben)

Nemzetközi Digitális Oktatási Munkacsoport